
ANNALS OF THE POLISH ASSOCIATION OF AGRICULTURAL AND AGRIBUSINESS ECONOMISTS

ROCZNIKI NAUKOWE
STOWARZYSZENIA EKONOMISTÓW ROLNICTWA I AGROBIZNESU

Received: 11.12.2023

Acceptance: 05.02.2024

Published: 20.03.2024

JEL codes: J43, J62, Q19

Annals PAAAE • 2024 • Vol. XXVI • No. (1)

License: Attribution 3.0 Unported (CC BY 3.0)

DOI: 10.5604/01.3001.0054.2830

ANNA J. PARZONKO, ANNA SIECZKO¹

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Polska

KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH W KONCEPCJI ROZWOJU NEOENDOGENNEGO OBSZARÓW WIEJSKICH

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, kobiety, rozwój, współpraca, czynniki endogenne, czynniki egzogenne

ABSTRAKT. Koła gospodyń wiejskich (KGW) są najpopularniejszą formą samoorganizacji kobiet na obszarach wiejskich, mającą długoletnią tradycję, sięgającą XIX wieku. Celem badań było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakimi motywami kierują się osoby wstępujące do KGW i jakie czynniki wpływają na funkcjonowanie KGW. Przedstawiono koncepcję rozwoju neoendogennego, którego podstawą jest wykorzystywanie zasobów endogennych (lokalnych) do pozyskiwania zasobów egzogennych (zewnętrznych). Neoendogenne mechanizmy pozwalają na lepszą identyfikację potrzeb rozwojowych i celowe zaangażowanie środków zewnętrznych w ich zaspokajanie. Podstawą tych mechanizmów jest lokalny kapitał społeczny skupiony np. w kołach gospodyń wiejskich. Przeprowadzono badanie ankietowe, w którym posłużono się autorskim kwestionariuszem ankiety, sporządzonym na platformie ProfiTest. Uzyskano poprawnie wypełnione ankiety od 52 kół. Z przeprowadzonych badań wynika, że dla współcześnie funkcjonujących kół najważniejsze są działania ukierunkowane na rozwój miejscowości oraz kultywowanie kultury lokalnej i regionalnej. W aspekcie rozwoju neoendogennego podkreślić należy wpływ czynników zarówno endogennych, jak i egzogennych (możliwość pozyskiwania środków finansowych) na znaczący wzrost zainteresowania społeczności lokalnych tą formą współpracy.

¹ Corresponding author: anna_sieczko@sggw.edu.pl

WSTĘP

Obszary wiejskie w 2020 roku zajmowały 93% powierzchni kraju i były zamieszkane przez prawie 40% ludności Polski. Osoby aktywne zawodowo, czyli pracujące i bezrobotne, w 2020 roku stanowiły ponad połowę populacji ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej. Pozostałe 44% ludności wiejskiej w tym przedziale wiekowym stanowiły osoby biernie zawodowo. Status biernego zawodowo miała co druga kobieta i co trzeci mężczyzna w wieku 15 lat i więcej. Specyfika wiejskiego rynku pracy jest widoczna również w przypadku struktury pracujących według rodzajów działalności. W 2020 roku na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalność przemysłową i budowlaną, prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami, a co czwarty w podmiotach zajmujących się handlem, naprawą pojazdów samochodowych, transportem i gospodarką magazynową, zakwaterowaniem i gastronomią oraz informacją i komunikacją. Osoby pracujące w podmiotach związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem stanowiły 3,7% ogółu pracujących [GUS 2022]. Według badań CBOS [2021] w miastach ponad połowa mieszkańców uznawała wysokość swoich zarobków za „dobre”. Inaczej oceniali tę sytuację mieszkańcy wsi, którzy znacznie rzadziej uznawali ją za dobrą (39%), a najrzadziej rolnicy – tylko 15%. Przytoczona krótka charakterystyka wskazuje zasadność podjęcia badań związanych rozwojem obszarów wiejskich.

Według *Słownika ekonomicznego i finansowego*, rozwój to „proces przemian strukturalnych w danym społeczeństwie wywołany wzrostem gospodarczym” [Bernard i Colli 1994]. Dokonuje się on w czterech dziedzinach: gospodarczej, politycznej, społecznej i kulturowej, przy czym procesy te nie są jednolite, chociaż wzajemnie warunkujące się. Proces ten można także definiować jako ciąg ukierunkowanych i nieodwracalnych zmian, najczęściej o charakterze długotrwałym. Rozwój może odbywać się samoistnie lub być stymulowany oddziaływaniem otoczenia i kształtowany zarówno przez czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne [Churski 2009]. Już przytoczenie wyłącznie dwóch definicji wskazuje, że rozwój jest pojęciem wieloznacznym i może być rozpatrywany w wielu kontekstach. Przez długi okres rozwój był definiowany wąsko, w kategoriach wzrostu gospodarczego i rozwoju ekonomicznego. Utożsamiano go ze wzrostem produkcji rolnej, mierzonej wielkością produkcji towarowej i wytwarzanego na tych obszarach PKB [Podedworna 2017]. Okazało się jednak, że tak rozumiany rozwój, obok pożądaných rezultatów, takich jak: rozwój produkcji, zwiększanie produktywności, wzrost powierzchni gospodarstw i stabilizacja dochodów rolników, spowodował także negatywne konsekwencje. Do najważniejszych można zaliczyć: nadprodukcję, wyeliminowanie mniej produktywnych gospodarstw i wyludnianie obszarów wiejskich. W rezultacie okazał się drogą do marginalizacji obszarów wiejskich [Adamski i Gorlach 2007].

Warto podkreślić, że omawiany rozwój określany jest mianem rozwoju egzogenego. W latach 80. XX wieku, w wyniku reformy wspólnej polityki rolnej propagowany był rozwój drobnej przedsiębiorczości o zróżnicowanym typie działalności. Zwracano większą uwagę na zaspokajanie lokalnych potrzeb społecznych, także tych pozaekonomicznych. Potrzeby miały być zaspokajane przez działania samych mieszkańców, które powinny być oddolne, wspierane i czasem inicjowane, ale nie kierowane przez administrację publiczną [Furmankiewicz i Janc 2012]. Ten model rozwoju obszarów wiejskich określany jest mianem endogenego. Jednak i ta koncepcja nie sprostała próbie czasu, przyczyniając się do marginalizacji tradycyjnych społeczności wiejskich, opierających swoją egzystencję na rolnictwie. Na bazie krytycznej oceny obydwu powyższych modeli rozwojowych zrodziła się trzecia koncepcja, którą określono mianem „rozwoju zrównoważonego” (ang. *sustainable development*). W ogólnym rozumieniu jest globalną koncepcją, nie ograniczającą się wyłącznie do obszarów wiejskich, opartą na myśleniu systemowym, pozwalającym na zrozumienie wzajemnych i wielorakich związków między środowiskiem a gospodarką i społeczeństwem. Generalnie można pisać o dwóch podstawowych podejściach do zrównoważonego rozwoju. Podejście pierwsze ma charakter praktyczno-gospodarczy (ekonomiczny) i jest utożsamiane z paradygmatem ochrony i kształtowania środowiska. W takim rozumieniu zrównoważony rozwój jest postrzegany jako powiązanie tradycyjnego wzrostu gospodarczego z uwarunkowaniami ekologicznymi [Skowroński 2006]. Drugie spojrzenie na rozwój zrównoważony ma charakter ideologiczno-historiozoficzny. To rozumienie kwestionuje dotychczasowe wzorce rozwoju cywilizacyjnego i koncentruje się na poszukiwaniu nowych zachowań i celów społecznych, a w ich kontekście nowych form rozwoju cywilizacyjnego. Zrównoważony rozwój holistycznie ujmuje poszczególne elementy cywilizacji. Obejmuje on gospodarowanie zasobami przyrodniczymi, ekonomicznymi i ludzkimi, gospodarowanie przestrzenią, rozwiązania instytucjonalne, sferę moralną, kształcenie świadomości i wybór określonego modelu życia [Burchat-Dziubińska i in. 2014].

Jak zauważają Tomasz Adamski i Krzysztof Gorlach [2007], w modelu rozwoju zrównoważonego występuje jednocześnie rozwój trwały, samopodtrzymujący się i zintegrowany. Ta ostatnia charakterystyka odnosi się do rodzaju mechanizmu, który jest za taki typ rozwoju odpowiedzialny, czyli mechanizmu określanego mianem rozwoju neoendogenego. Jego podłoże teoretyczne nadał Christopher Ray [2006], który zakładał animowanie procesów rozwojowych przez działania oddolne, podejmowane w ramach konkretnego terytorium. Synonimem przymiotnika „endogeny” jest współtworzenie rozwoju przez mieszkańców, a przedrostek „neo” wskazuje na znaczenie działań ponadlokalnych. Jak zauważyła Hanna Podedworna [2017], w koncepcji rozwoju neoendogenego aktywności gospodarcze są zorientowane i nakierowane na maksymalizację korzyści dla jednostek terytorialnych i mieszkańców, a nie tylko dla właścicieli firm. Wykorzystanie lokalnych zasobów materialnych i ludzkich

zakorzenia procesy rozwoju w środowisku lokalnym, umożliwia zaspokajanie potrzeb, wykorzystanie możliwości i perspektyw mieszkańców. Model rozwoju neoendogennego przez partycypację lokalną włącza wartości lokalne do projektowania i realizacji działań rozwojowych. Pozwala to w pełni wykorzystywać lokalne zasoby społeczne i potencjał, które są uruchamiane w działaniach zbiorowych. Zatem koncepcja rozwoju neoendogennego opiera się na zasobach wewnętrznych, nie wykluczając jednak wykorzystania zewnętrznych doświadczeń i kapitałów. Podkreśla ona potrzebę takiego modelu rozwoju, w którym lokalne i ponadlokalne siły byłyby utrzymywane w pewnej równowadze.

Teoria rozwoju neoendogennego oferuje w pełni konceptualizowane ramy, w których można dokonywać analizy funkcjonowania kół gospodyń wiejskich, jako jednej z form sieci społecznych i ich wpływu na rozwój obszarów wiejskich [Meador 2019].

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

Celem zaprezentowanych badań było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakimi motywami kierowały się osoby wstępujące do kół gospodyń wiejskich (KGW) oraz jakie czynniki wpływały na funkcjonowanie KGW. W celu realizacji postawionego celu przeprowadzono badania empiryczne i dokonano analizy literatury przedmiotu badań. Badania empiryczne oparto o metodę metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview). Autorski kwestionariusz ankiety sporządzono na platformie ProfiTest, badania przeprowadzono od czerwca do lipca 2021 roku. Link do ankiety był udostępniany przez media społecznościowe na profilach związanych z rolnictwem i obszarami wiejskimi, jak i kierowany bezpośrednio do KGW, których adresy mailowe pozyskano z rejestru: „Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich”. Poprawnie wypełnione ankiety uzyskano od przedstawicieli 52 kół.

Koła gospodyń wiejskich objęte badaniami reprezentowane były w 100% przez kobiety. Wykształcenie wyższe miało 30 osób (58%), średnie – 19 osób (36%) i zasadnicze zawodowe – 3 osoby (6%). Długość członkostwa kobiet w kole przedstawiała się następująco: 1-5 lat – 43 kobiety (65%), 6-10 lat – 9 kobiet (17%), 11-25 lat – 3 kobiety (6%), 26 i więcej lat – 6 kobiet (12%).

POWSTANIE I FUNKCJONOWANIE KÓŁ GOSPODYŃ WIEJSKICH W KONTEKŚCIE ROZWOJU NEOENDOGENNEGO

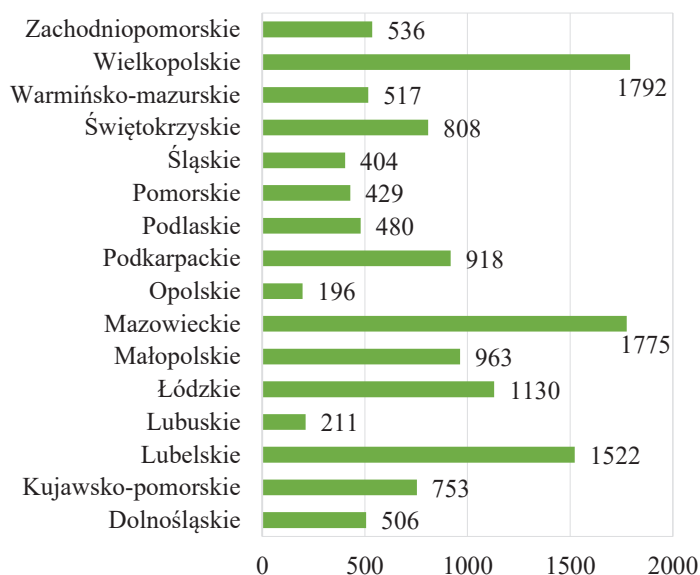
Koła gospodyń wiejskich (KGW) są najpopularniejszą formą samoorganizacji kobiet na obszarach wiejskich, mającą długoletnią tradycję, sięgającą XIX wieku. Pierwsza taka inicjatywa powstała w marcu 1866 roku w Piasecznie koło Gniewa na Pomorzu, pod nazwą: Towarzystwo Gospodyń. Funkcjonująca do dziś nazwa Koło Gospodyń

Wiejskich po raz pierwszy została użyta przez koło gospodyń założone przez Filipinę Płaskowicką w Janisławicach w województwie łódzkim w 1877 roku. Jako nazwa wspólna dla wszystkich organizacji kobiet wiejskich została przyjęta w 1918 roku [Krzyżanowska i in. 2020]. W 2018 roku weszła w życie ustawa dedykowana kołom gospodyń wiejskich (*Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich* [Dz.U. 2018 poz. 2212, 2019 poz. 693]). Koła w nowej ustawie definiuje się jako dobrowolną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną organizację mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywności, działającą na rzecz środowisk wiejskich [Wąsik 2020]. Zapewnia ona uproszczoną rejestrację kół. Obecnie koła są osobowość prawną i podlegają wpisowi do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich [ARiMR 2023a]. Koła wpisane do tego rejestru, prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), mogą ubiegać się co roku o wsparcie finansowe. Pula wsparcia finansowego na 2023 rok wynosiła 120 mln zł. O wsparcie ubiegało się 13,4 tys. kół gospodyń wiejskich i wykorzystano 114,3 mln zł [ARiMR 2023b].

Nawiązując do *Ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich* oraz do badań naukowych dotyczących funkcjonowania KGW, można zauważyć, że odgrywają one znaczącą rolę na polskiej wsi [Szczepańska i Szczepański 2019, Wojcieszak-Zbierska i Zawadka 2019]. Stanowią ważny element społeczeństwa obywatelskiego i są przykładem zaangażowania w działalność społeczną. Wpisują się w koncepcję rozwoju neoedogennego, ponieważ należą one do potencjału lokalnego (czynnik endogeny), ale ich obecny rozwój jest efektem nowej ustawy i wynikającego z niej wsparcia finansowego (czynnik egzogeny).

Do 31 grudnia 2018 roku do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich wpisano ogółem 5043 koła, w tym: 2944 organizacje utworzone na podstawie ustawy o kołach gospodyń wiejskich oraz 2099 kół, które działały wcześniej [Olejniczak 2021]. Do 18 czerwca 2023 roku do rejestru wpisanych było już 12 940 kół. W liczbie tej nie uwzględniono kół, które zostały utworzone na starych zasadach, tj. działających jako jednostki organizacyjne kółka rolniczego lub działające w formie stowarzyszenia. Szczegółowy wykaz kół gospodyń wiejskich z podziałem na województwa przedstawiono na rysunku 1.

Do zadań KGW należy prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej w środowiskach wiejskich, prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości kobiet, inicjowanie i prowadzenie działania na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi, upowszechnianie i rozwój form współdziałania, gospodarowania i racjonalnego prowadzenia gospodarstw domowych, reprezentowanie interesów środowisk kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej oraz rozwój kultury ludowej, w tym w szczególności kultury lokalnej i regionalnej [Dz.U. 2018 poz. 2212, 2019



Rysunek 1. Liczba KGW w województwach (stan na 18.06.2023)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [ARiMR 2023a]

poz. 693]. Obecnie KGW to również, a może przede wszystkim, miejsce integrowania mieszkańców wsi oraz kultywowania i podtrzymywania tradycji na wsi.

Na rysunku 2 przedstawiono motywy, którymi kierowali się członkowie kół gospodyń wiejskich objętych badaniami, decydując o założeniu i rejestracji koła. Przede wszystkim najważniejsze dla respondentów były rozwój miejscowości oraz kultywowanie kultury lokalnej i regionalnej. Te jak i pozostałe motywy wskazywane przez respondentów są zbieżne z obszarami działań wymienianymi w ustawie o kołach gospodyń wiejskich.

W literaturze KGW przedstawiane są jako organizacje silnie zakorzenione w wiejskich społecznościach, powiązane w mniejszym lub większym stopniu z różnymi lokalnymi podmiotami, wśród których wymienia się: ochotnicze straże pożarne (OSP), organizacje pozarządowe, kluby sportowe, instytucje publiczne (w tym urząd gminy, ośrodek pomocy społecznej, ośrodek kultury) oraz Kościół katolicki [Chmielewska 2021]. Wyróżniają się one trwałą obecnością w ważnych wydarzeniach integrujących społeczność, takich jak dożynki, uroczystości religijne, dni gminy, i z tego też powodu są połączone siecią relacji z lokalnymi instytucjami publicznymi, w tym z urzędem gminy i organami gminy – wójtem i radą.

Jednymi z najważniejszych organizacji wspierających KGW (oraz inne wiejskie organizacje społeczne) są lokalne grupy działania. W Polsce zaczęły powstawać

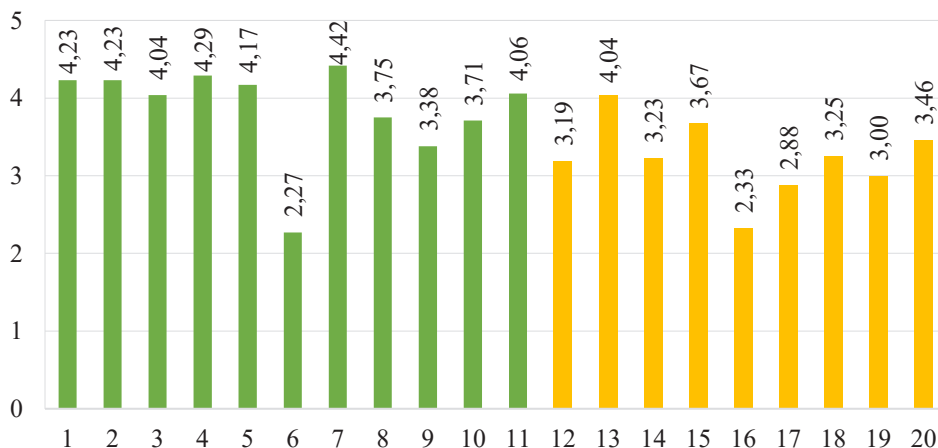


Rysunek 2. Motywy przystępowania do KGW (skala od 0 do 10)

Źródło: badania własne

z początkiem XXI wieku, ale największy ich przyrost odnotowano po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Jako podmioty profesjonalizowane – zatrudniające personel i dysponujące stabilnymi budżetami (przynajmniej w ramach jednego okresu programowania, tj. w perspektywie kilkuletniej), liczonymi nawet w milionach złotych – już od czasów wdrażania Pilotażowego Programu LEADER+ wspierają różne wiejskie organizacje, w tym KGW. Przykładów tego wsparcia jest wiele: od kształcenia ustawicznego członkiń kół w zakresie rejestracji stowarzyszenia, prowadzenia w jego ramach działalności gospodarczej, przez organizowanie (w ramach tak zwanych projektów współpracy) wizyt studyjnych budujących sieci relacji z podmiotami z kraju i zagranicy, po zakup strojów ludowych [Zajda 2021].

Interesującym zagadnieniem jest wpływ czynników na rozwój obszarów wiejskich opierający się na mechanizmach neoendogennych. Aby umiejscowić KGW w koncepcji neoendogennego rozwoju, podjęto próbę określenia endo- i egzogennych czynników wpływających na rozwój tej formy współpracy. Respondentom przedstawiono do oceny 20 determinant, które przedstawiono na rysunku 3.



Rysunek 3. Endogenne i egzogenne czynniki wpływające na rozwój kół gospodyń wiejskich w Polsce (skala od -5 (ograniczające rozwój) przez 0 (niemających wpływu) do 5 (stymulujących rozwój))

Czynniki endogenne: 1 – osobowość lidera, 2 – umiejętność zarządzania zespołem przez lidera grupy, 3 – bliskie stosunki międzyludzkie, 4 – kreatywność/zaradność grupy, 5 – ukierunkowanie na realizację wspólnego celu, 6 – indywidualna skłonność do ryzyka, 7 – wykorzystywanie talentów w zespole, 8 – kwalifikacje członków grupy, 9 – wzorce rodzinne, 10 – szybkie i elastyczne przystosowanie do zmian, 11 – klimat zaufania społecznego, Czynniki egzogenne: 12 – środowisko naturalne, 13 – dostępność do zewnętrznych źródeł finansowania, 14 – sytuacja makroekonomiczna, 15 – czytelność aktów prawa i znajomość przepisów prawa, 16 – system fiskalny/podatkowy, 17 – dostępność do informacji gospodarczej, 18 – stan i poziom lokalnej infrastruktury technicznej, 19 – działalność instytucji otoczenia biznesu, 20 – działalność władz lokalnych

Źródło: badania własne

Z danych przedstawionych na rysunku 3 wynika, że wszystkie determinanty uzyskały średnie oceny dodatnie, na podstawie tego można stwierdzić, że według badanych stymulują one rozwój KGW. Najwyższe wartości średnie osiągnęły czynniki o charakterze endogennym, które odnosiły się do osoby lidera, kreatywności (zaradności) grupy i wykorzystywania talentów w zespole. Wskazuje to na kluczową rolę liderów, którzy dzięki posiadanym kompetencjom potrafią wykorzystywać lokalny potencjał społeczny we współpracy z partnerami zewnętrznymi. Równie wysoko ocenione były czynniki o charakterze egzogennym, takie jak dostępność do zewnętrznych źródeł finansowania, czytelność aktów prawa i znajomość przepisów prawa oraz działalność władz lokalnych. Wynika z tego, że wymienione determinanty o ponadlokalnym charakterze wykorzystywane są przez koła jako źródło zewnętrznych zasobów rozwojowych.

WNIOSKI

1. Koła gospodyń wiejskich wpisały się na stałe w społeczną przestrzeń obszarów wiejskich. Biorąc pod uwagę tylko 5 lat (od kiedy obowiązuje *Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich* [Dz.U. 2018 poz. 2212, 2019 poz. 693]) na podstawie Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich odnotowano ponad 150-procentowy wzrost liczby KGW.
2. W Krajowym Rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich wpisanych jest prawie 13 tysięcy kół, z czego najwięcej funkcjonuje na terenie województw wielkopolskiego, mazowieckiego, lubelskiego i łódzkiego. Należy zaznaczyć, że rejestr nie obejmuje wszystkich kół funkcjonujących na obszarach wiejskich.
3. Na podstawie przeprowadzonych badań można uznać, że dla KGW najważniejsze są działania ukierunkowane na rozwój miejscowości oraz kultywowanie kultury lokalnej i regionalnej. Były to najwyżej oceniane motywy, którymi kierowali się respondenci przystępując lub tworząc KGW.
4. Przeprowadzone badania pozwoliły ustalić, że na powstawanie i funkcjonowanie kół wpływają zarówno czynniki endo-, jak i egzogenne (średnia ocen wynosiła odpowiednio 3,87 i 3,23). Na tej podstawie można wysnuć wnioski o względnej równoważności tych grup czynników, co wskazuje na to, że KGW wpisują się w koncepcję rozwoju neoendogennej obszarów wiejskich.
5. W aspekcie rozwoju neoendogennej podkreślić należy wpływ uwarunkowań zewnętrznych (możliwość pozyskiwania środków finansowych) na znaczący wzrost zainteresowania społeczności lokalnych taką formą współpracy.

Z przeprowadzonej analizy literatury i badań empirycznych wynika, że KGW są ważnym partnerem do współpracy dla jednostek samorządów lokalnych, szkół, domów kultury, bibliotek, LGD i innych instytucji oraz organizacji, dla których pielęgnowanie tożsamości kulturowej regionu stanowi istotny element działalności.

Przeprowadzone badania obejmujące 52 KGW należy traktować jako pilotażowe, na podstawie których nie należy dokonywać uogólnień. Ukierunkowują one jednak przyszłe badania nad rolą tej formy współpracy w neoendogennej rozwoju obszarów wiejskich.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski Tomasz, Gorlach Krzysztof. 2007. Koncepcja rozwoju neoendogennej, czyli renesans znaczenia wiedzy lokalnej. [W] *Socjologia jako służba społeczna: pamięci Władysława Kwaśniewicza* (The concept of neo-endogenous development, or the renaissance of the importance of local knowledge. [In] *Sociology as social service: in memory of Władysław Kwaśniewicz*), ed. Krzysztof Gorlach, Marian Niezgodza, Zygmunt-Seręga, 137-150. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- ARiMR (Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture). 2023a. *Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich* (National Register of Rural Housewives' Associations), <https://krkgw.arimr.gov.pl/#>, access: 18.06.2023.
- ARiMR (Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture). 2023b. *Wsparcie KGW: czas na wydatki do końca roku, a na sprawozdanie do końca stycznia* (KGW support: time for expenses until the end of the year, and time for reporting until the end of January), <https://www.gov.pl/web/arimr/wsparcie-kgw-czas-na-wydatki-do-konca-roku-a-na-sprawozdanie-do-konca-stycznia>, access: 05.12.2023.
- Bernard Yves, Jean-Claude Colli. 1994. *Słownik ekonomiczny i finansowy* (Economic and financial dictionary). Katowice: Wydawnictwo Książnica.
- Burchart-Dziubińska Małgorzata, Agnieszka Rzeńca, Dominik Drzazga. 2014. *Zrównoważony rozwój – naturalny wybór* (Sustainability – a natural choice). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. DOI: 10.18778/7969-090-9.
- CBOS (Centre for Public Opinion Research). 2021. *Zadowolenie z pracy oraz oceny jej wpływu na inne sfery życia* (Job satisfaction and assessment of its impact on other areas of life). 156/2021. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2021/K_156_21.PDF, access: 23.11.2023.
- Chmielewska Barbara. 2021. Kierunki aktywności kół gospodyń wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego (The activity of the Rural Housewives' clubs on the example of the Masovian Voivodeship). *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 1 (103): 23-39.
- Churski Paweł. 2009. *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską. Seria Geografia* (Regional development factors and regional policy in Poland during the period of integration with the European Union. Geography series). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Furmankiewicz Marek, Krzysztof Janc. 2012. Partnerstwa terytorialne jako nowy model zarządzania rozwojem lokalnym – różnice regionalne i wpływ na aktywność mieszkańców. [W] *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 r.* (Territorial partnerships as a new model of local development management – regional differences and impact on residents' activity. [In] *Prospects for Poland's regional development in the programming period after 2013*), ed. Anna Harańczyk, 231-245. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.
- GUS (Central statistical Office, CSO). 2022. *Obszary wiejskie w Polsce w 2020 r.* (Rural areas in Poland in 2020), <https://olsztyn.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/obszary-wiejskie-w-polsce-w-2020-r-9,5.html>, access: 23.11.2023.
- Krzyżanowska Krystyna, Anna Justyna Parzonko, Anna Sieczko. 2020. *Przedsiębiorczość zespołowa na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju* (Team entrepreneurship in rural areas. Status and development prospects). Warszawa: Wydawnictwo SGGW.

- Meador John Elliot. 2019. Reaching rural: Identifying implicit social networks in community development programmes. *Journal of Rural Studies* 68: 285-295. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2018.12.006.
- Olejniczak Wioletta. 2021. Kierunki aktywności kół gospodyń wiejskich (The activity of the farmers' wives' association). *Turystyka i Rozwój Regionalny* 16: 67-75. DOI: 10.22630/TIRR.2021.16.20.
- Podedworna Hanna. 2017. Zmiana paradygmatu rozwoju obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej (The paradigm shift in rural development in EU). *Acta Universitatis Lodzianensis Folia Sociologica* 63: 129-140. DOI: 10.18778/0208-600X.63.09.
- Ray Christopher. 2006. Neo-endogenous rural development in the EU. [W] *The handbook of rural studies*, eds. Paul Cloke, Terry Marsden, Patrick Mooney, 278-291. London: Sage Publications Ltd.
- Skowroński Antoni. 2006. Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego (Sustainable development as the perspective of further civilisation development). *Problemy Ekorozwoju* 1 (2): 47-57.
- Szczepańska Barbara, Jacek Szczepański. 2019. Współczesne role kół gospodyń wiejskich w społecznościach lokalnych (na przykładzie województwa dolnośląskiego) (Contemporary roles of farmer's wives' association in local communities (using the Lower Silesia Voivodeship)). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica* 68: 67-79. DOI: 10.18778/0208-600X.68.05.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich*. Dz.U. 2018, poz. 2212 i 2019, poz. 693 (Act of November 9, 2018 on rural housewives' associations). Journal of Laws 2018 item 2212 and 2019 item 693.
- Wąsik Teresa. 2020. Nowe i stare koła gospodyń wiejskich – zasady funkcjonowania (New and old rural housewives' groups – principles of operation). Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach, <https://www.sodr.pl/informacje-branzowe/index/Nowe-i-stare-kola-gospodyn-wiejskich-zasady-funkcjonowania/idn:1433>, access: 23.11.2023.
- Wojcieszak-Zbierska Monika, Jan Zawadka. 2019. Działania przedsiębiorcze kobiet na wsi na przykładzie KGW w powiecie gnieźnieńskim. [W] *Turystyka i Rozwój Regionalny. Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju regionów* (Entrepreneurial activities of women in rural areas on the example of KGW in the Gniezno district. [In] *Tourism and Regional Development. Economic and social determinants of regional development*), ed. Anna Justyna Parzonko, 127-138. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Zajda Katarzyna. 2021. Sieci współpracy kół gospodyń wiejskich (Rural Women Associations and their cooperation networks). *Kultura Współczesna* 4 (116): 60-61. DOI: 10.26112/kw.2021.116.05.

FARMERS' WIVES' ASSOCIATION IN THE CONCEPT OF NEO-ENDOGENOUS DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Key word: rural areas, women, development, cooperation, endogenous factors,
exogenous factors

ABSTRACT. Farmers' Wives' Association are the most popular form of women's self-organization in rural areas with a long tradition dating back to the 19th century. The aim of the presented research was to seek an answer to the question of what motives guide people joining Farmers' Wives' Associations and what factors influence their functioning. The concept of neo-endogenous development, based on the use of endogenous (local) resources to acquire exogenous (external) resources, is presented. Neo-endogenous mechanisms allow for better identification of development needs and targeted involvement of external resources in meeting them. The basis of these mechanisms is local social capital concentrated, for example, in the village housewives' circles. A survey was conducted using a custom survey questionnaire, created on the ProfiTest platform. 52 Associations correctly completed the questionnaire. For today's Farmers' Wives' Association, the most important activities are those aimed at the development of localities and the cultivation of local and regional culture. In the aspect of neo-endogenous development, it is important to emphasize the influence of both endogenous and exogenous (the possibility of raising funds) factors on the significant increase in the interest of local communities in this form of cooperation.

AUTHORS

ANNA J. PARZONKO, PHD

ORCID: 0000-0002-2370-8154

Warsaw University of Life Sciences – SGGW

Institute of Economics and Finance

Department of Tourism, Social Communication and Counselling

e-mail: anna_parzonko@sggw.edu.pl

ANNA SIECZKO, PHD

ORCID: 0000-0001-9065-0362

Warsaw University of Life Sciences – SGGW

Institute of Economics and Finance

Department of Tourism, Social Communication and Counselling

e-mail: anna_sieczko@sggw.edu.pl

Proposed citation of the article:

Parzonko Anna J., Anna Sieczko. 2024. Koła gospodyń wiejskich w koncepcji rozwoju neoendogennego obszarów wiejskich. *Annals PAAAE* XXVI (1): 216-227.